

Миронченко Я.А.,
студентка 4 курсу, 44 групи, юридичного
факультету Волинського національного
університету імені Лесі Українки

НЕПОВНОЛІТНЯ ЖЕРТВА В МЕХАНІЗМІ ЗЛОЧИННОЇ ПОВЕДІНКИ

Ключові слова: віктимізація, віктимна поведінка, неповнолітній, жертва злочину.

Анотація. У тезах розглянута роль неповнолітньої жертви злочину в механізмі злочинної поведінки. Особливу увагу приділено встановленню причин та факторів, які впливають на віктимізацію підлітків.

Ключевые слова: виктимизация, виктимного поведения, несовершеннолетний, жертва преступления.

Аннотация. В тезисах рассмотрена роль несовершеннолетней жертвы преступления в механизме преступного поведения. Особое внимание уделено установлению причин и факторов, влияющих на виктимизации подростков.

Summary. The thesis considers the role of a juvenile victim of crime in the mechanism of criminal behavior. Particular attention is paid to establishing the causes and factors that affect the victimization of adolescents.

Keywords: victimization, victim behavior, juvenile, crime victim.

Динамічні зміни, які відбуваються в сучасному суспільстві, руйнування й утворення систем цінностей, зумовлюють з одного боку зростання агресії, жорстокості, насилля, а з іншого - невпевненості, страху та тривоги. Сьогодні все частіше спостерігаються поширення злочинності у відношенні до неповнолітніх, що пояснюється рівнем життя людей та деградацією. Величезний потік кінопродукції з сценами насильства, самовпевненість, недотримання правил особистої безпеки – все це сприяє зростанню злочинів, жертвами яких стають неповнолітні особи.

Формування віктимної поведінки викликане соціально-психологічними особливостями (соціокультурний статус, віктимізація суспільства, побутове оточення, засоби масової інформації, гендерні особливості). Безперечно не менш важливим є сімейний фактор – наявність агресивної або ігнорованої моделі виховання, порушення емоційного клімату, наявність моделі жертвовної поведінки батьків, домашнє насильство, алкоголізм. Не менш важливим є соціально-педагогічний вплив, а саме відсутність індивідуального підходу до учнів, ігнорування емоційного здоров'я, образливе ставлення з боку педагогів та однолітків, неприязнь однолітків.

У сучасному правовому світі поняттю «жертва злочину» віддається менша перевага, ніж його синоніму – «потерпілий від

злочину». Останнє поняття закріплене на законодавчому рівні – в ст. 55 Кримінального Процесуального кодексу, де під потерпілим розуміється фізична особа, якій кримінальним правопорушенням завдано моральної, фізичної або майнової шкоди, а також юридична особа, якій кримінальним правопорушенням завдано майнової шкоди [1].

Говорячи про роль неповнолітніх жертв у механізмі злочинної поведінки, А. О. Джу́жа та Д. М. Тичина зазначають, що для того, щоб визначити роль потерпілого в механізмі конкретного злочину, необхідно встановити: – якою мірою ситуація, що спричинила певним чином формування в злочинця рішучості вчинити злочин або містить умови, що сприяють учиненню злочину, була зумовлена поведінкою потерпілого; – яким був об'єктивний зміст ситуації, що вплинула на вчинення злочину, і наскільки адекватно потерпілий сприйняв те, що йому заподіяли шкоду; – яким чином і якою мірою потерпілий вплинув на формування особистісної установки злочинця, реалізованої у взаємодії із ситуацією в заподіянні шкоди; – які особистісні якості потерпілого зробили його більш вразливим для злочинця [2, с. 91].

Здебільшого підлітки потрапляють у ситуацію, з якої вони виходять жертвами суспільно небезпечного діяння, внаслідок своєї необачливості, незнання, думки, що з ними не може нічого трапитися. Відповідно, на це розраховує й суб'єкт злочину.

Досліджуючи роль конкретної життєвої ситуації в механізмі злочинної поведінки, В.В. Пивоваров та Л.О. Мельничук зазначають, що для того, щоб конкретна життєва ситуація стала причиною вчинення злочину, важлива не лише ситуація сама по собі, а, скоріше, уявлення про неї певного суб'єкта. Так, після скоєння злочину ситуація може і не змінитися, а проблема виникла лише у свідомості особи. Суть у тому, що особа має викривлений погляд на обставини, що склалися. Це могло бути зумовлено якимось попереднім власним негативним досвідом особи, і тепер вона намагається не допустити повторення пройденого, при цьому не розуміючи, що ситуації не є тотожними. Ще однією з причин неправильного сприйняття подій є вплив сторонніх осіб, нав'язування чужої думки, страх опинитися «в програті», не вчинивши злочин. Така особа самостійно створює критичну обстановку, навіть не ро-

зібравшись, чи є способи вирішення проблеми і чи є це проблемою взагалі. Потенційний злочинець у такому стані не може зважити усі ризики вчинюваного діяння, у такому випадку ситуація є явно перебільшеною, надуманою, і лише через страх того, що законним шляхом вирішити її важко, а здобути благо непосильно, особа вибирає легший варіант – злочинний, реалізація якого вже точно створює конфлікти та негативні наслідки як для злочинця, так і для третіх осіб. Тому важливо раціонально оцінювати ситуацію, що склалася, інакше психологічний, емоційний аспект може стимулювати особу до антисуспільної діяльності [3, с. 74].

Отже, з огляду на зазначені дослідження, можна виокремити наступні ролі неповнолітньої жертви: провокуюча - пасивні або активні дії, що є визначальними чинниками у прийнятті злочинцем рішення вчинити суспільно небезпечне діяння; непередбачувана - виникнення ситуації, яка не залежить від дій чи бездіяльності та поведінкових особливостей неповнолітнього; пов'язана - ситуації, в яких роль неповнолітнього як жертви допомагає злочинцеві досягти бажаних наслідків; сприятлива - виникнення ситуації, в якій неповнолітній виступає не тільки як жертва злочину, а і як його знаряддя діяльності [4, с. 237].

Для правильного визначення ролі неповнолітньої жертви в механізмі злочинної поведінки необхідно також враховувати низку кримінологічно значущих ланок для конкретних віктимних ситуацій, а також низки злочинів – елементів, рис, які наявні в певних підструктурах особистості потерпілого. Серед них: – соціальна установка, спрямованість, моральні якості, стосунки; – індивідуально набутий досвід, звички, рівень особистісної культури; – психічні процеси, пов'язані зі свідомістю, почуттями, емоціями, волею; – біологічно зумовлені властивості особи (темперамент, інстинкти, органічні патологічні зміни) [2, с. 94].

Визначення ролі неповнолітньої жертви в механізмі злочинної поведінки залежить від багатьох факторів, зокрема від морально-психологічних характеристик особистості, від здатності реагувати на ситуацію (чинити опір чи сприяти вчиненню злочину) та безпосередньо від дій, які можуть провокувати злочин чи впливати на поведінку злочинця.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>

2. Джужа А. О., Тичина Д. М. Роль потерпілого (жертви) в механізмі вчинення злочину. Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. 2017. № 4. С. 87–98.

3. Пивоваров В. В., Мельничук Л. О. Роль конкретної життєвої ситуації у механізмі вчинення злочину. Карпатський правничий часопис. 2015. № 10. С. 72–78.

4. Андріяшевська М.С. Неповнолітні як жертви злочину та їхня роль в механізмі злочинної поведінки. Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ . 2018. №8. С. 234-238.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент Зарадюк З.В